

Αναφορά ΠΕ:	Πακέτο Εργασίας 2: Στάσεις και Κανόνες σχετικά με την Έμφυλη Βία στις συντροφικές σχέσεις των Εφήβων – Ηλεκτρονικό Παιχνίδι.
Δράση:	Ερευνητική Εθνική Έκθεση για την Ελλάδα
Τίτλος Έργου:	Children First – Addressing Gender-Based Violence from the bottom-up
Ακρωνύμιο Έργου:	Children First
Αριθμός Έργου:	856844-Children First- REC-AG-2018/REC-RDAP-GBV-AG-2018
Εταίρος:	Symplexis

Περιεχόμενα

Executive Summary	3
National Context (secondary research).....	3
Primary Research Results	4
Conclusion	7
1. Εισαγωγή.....	10
2. Εθνικό Πλαίσιο – Βασικά Δεδομένα.....	11
2.1. Νομικό Πλαίσιο	11
2.2. Βασικά Δεδομένα	12
3. Πολιτικές, στρατηγικές και πρότυπα για την πρόληψη της έμφυλης βίας στα σχολεία.....	17
3.1. ΣΠΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΚΥΚΛΟ (2017).....	17
3.2. Η ΝΕΟΛΑΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΟΛΑΙΑ (2012).....	18
3.3. Εκστρατεία για την καταπολέμηση του εκφοβισμού στην Ευρώπη (e-abc)" και "ΚΑΝΕ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΑ... ΜΙΛΗΣΕ ΤΩΡΑ (2012)	19
4. Αποτελέσματα Πρωτογενούς Έρευνας στην Ελλάδα	20
4.1. Διαδικτυακή Ποσοτική Έρευνα	20
4.2. Αποτελέσματα Ποιοτικής Έρευνας	29
4.3. Συμπεράσματα Έρευνας	32
5. Προτάσεις.....	35
Βιβλιογραφικές Αναφορές	38

Executive Summary

In Greece, gender equality is nowadays recognized as a fundamental human right through a series of legislative acts and enactments. In reality though, the country demonstrates very low performance in gender equality in several key areas ¹ such as equal access to education, equal opportunities in the labour market, distribution of work in the home and childcare, which implies that there is still much room for improvement in order to achieve gender equality in our country.

National Context (secondary research)

In Greece, the issue of school violence is being addressed both by the official state and civil society. To that end, a wide variety of initiatives and institutional interventions currently take place and various relevant projects are carried out across the country with the aim to raise awareness on the issue of school violence on the one hand and eliminate and prevent the phenomenon on the other.

Since 2000, research on school violence and bullying has been focused on child abuse and victimization, yet very little research has been conducted on gender-based violence within the school setting at national level. Despite that, in recent years, growing research interest has been placed on cases of bullying and domestic violence. In this respect, a national survey (2012) on gender stereotypes, norms and attitudes regarding violence in Greek schools showed the following results¹:

1. Both girls and boys support stereotypical views on gender;
2. Young people do not consider sexual violence an issue that directly affects them, but generally consider it a problem that primarily affects adults;
3. A very small percentage of boys consider that it is acceptable for a boy to put pressure on a girl to have sex if they date.

¹Youth4Youth Program (2012): Strengthening Youth to Prevent Sexual Violence through an Interdisciplinary Approach European Network Against Violence http://www.antiviolence-net.eu/Y4YResearch_Report_Final_GR.pdf

A transnational survey on the subject concluded that young people still continue to support certain stereotypes about gender, tolerate certain forms of gender-based violence, and accept the prevailing myths about the causes of gender-based violence. Another national study on school violence (2013) revealed that girls participate in violent incidents either as victims or perpetrators or both as perpetrators and victims.² On the same issue, the findings of the most recent survey (2016) among primary and secondary school students in Greece, did not showcase any significant difference in the frequency of verbal violence between boys and girls, in contrast to physical violence, which appears to prevail amongst boys. Also, according to the same survey, 56.5% of the research participants (students) reported that the most common form of bullying is verbal bullying, which includes insults and taunts.³

According to an older study that was conducted in 2003 with a sample of 486 young girls (15-21 years old), more than half of the participants (61.5%) reported that they had suffered at least one form of violence (physical, sexual or psychological abuse) in the context of their current or former intimate relationship. One (1) out of three (3) girls reported being a victim of physical abuse (35.2%) and almost four (4) out of ten (10) (37.9%) were self-identified as victims of sexual abuse. The most frequent form of violence appeared to be psychological abuse (threats, verbal abuse, controlling behaviour by their partners). Last but not least, it is of note that 20% of young women appeared to believe that under “specific conditions” (e.g. in case they have been unfaithful to their partner), physical abuse by their partner, as well as forced sexual contact within a marital relationship, is acceptable.⁴

Primary Research Results

In the context of the Children First project, a national survey was conducted in Greece with the participation of children and adolescents 12 – 18 years, which involved an online

² Kapari K. (2013). School bullying and victimization in High School: The role of exogenous and inherent characteristics of the school in the context of the ecosystem approach (Doctoral dissertation). Ioannina: University of Ioannina.

³ Athinopoulou, V., Babalis, Th., Nikolopoulos, IV. (2016). Panhellenic research on domestic violence and bullying in primary and secondary education. Ministry of Education, Research & Religions.

⁴ Pentaraki, M. (2003). Magnitude, forms and consequences of violence that adolescent female High School students suffer in their intimate relationships. *Unpublished Doctoral thesis, Athens: Department of Sociology, Panteion University*, Tsirigoti, A., Petroulaki, K., Dinapogias, A. (2011). Greek Edition "GEAR against IPV". Issue IV: Activity Book for Students. Athens: European Network Against Violence.

survey and semi-structured interviews⁵. The findings of the primary research reveal that gender-based violence is a critical and persistent problem that significantly affects children's life. The online survey was conducted via an online google form questionnaire in Greek with the participation of 100 children and adolescents 12-18 years who live in the country. The majority of the responders (73%) were in the age group 12-14 years, while the remaining 27% were in the age category 15-18 years. Most of them (71%) were girls, while less than 1/3 (28%) were boys. Regarding their sexual orientation, 83.2% were identified as heterosexual, while the rest belonged in one of the other categories⁶. Regarding the possible difficulties faced by their family, more than half (56%) did not report any kind of difficulty, while 19.2 % reported financial difficulties and 16.2% said that their parents are divorced.

In the section regarding gender-based discrimination, almost half of the participants (56%) replied that they have never been discriminated against due to their gender, while the remaining 44% reported that they have had. From those who reported some kind of discrimination, the majority (77.1%) reported having such feelings very often, 10.4% often and 15.2% less often. Regarding the context in which they have experienced discrimination on the basis of their gender, the school environment prevailed (68.9%), followed by the home environment (15.6%) and romantic relationships (11.1%). On the same issue, 74% reported having been mocked by their peers, while 82.5% reported feeling ashamed due to their gender. Most of the online survey participants (62.6%) said that they had had a romantic relationship so far in their lives, in contrast with the remaining 37.4% who reported the opposite. When asked about their understanding with regard to the term gender-based violence, a small percentage (10.8%) answered that they do not understand the term or do not know what it means. More than one third (35.6%) said that they understand it as some form of violence, psychological or verbal, exercised by either girls or boys. Regarding the information, they may have received on the issue of gender-based violence from their school, 38.6% answered that they haven't received any kind of information, while 24.7% reported having received some kind of relevant information on the subject. In the concluding open-ended question about any personal

⁵ While it was initially planned to conduct both personal interviews with 10 children and a focus group with 12-15 children, the situation of the COVID-19 pandemic made it impossible to make the focus group despite the research team's efforts to replace the f2f focus group with an online group discussion. Therefore, the Greek research team took the decision to replace the focus group with additional interviews with children and adolescents, which instead of 10 finally reached 22 in total.

⁶ Homosexual; Bisexual; Asexual; Pansexual; Transgender/transsexual; other

experience with sexual violence they might have had in an intimate relationship, almost 1 out of 10 children (11.8%) reported having experienced emotional or psychological violence, threats, underestimation, offensive comments and verbal violence.

On top of the online survey, semi-structured interviews were conducted with 22 children aged 14-17 years, 11 boys and 11 girls, students of secondary education in the Attica region (Greater Athens). It is noteworthy that it proved to be more challenging to engage boys in the research as the majority of the adolescent boys that the Symplexis research team contacted appeared to believe that they have nothing to do with such incidents or that it is not them to blame for school violence on the basis of gender. Contrary, girls were more willing to participate and contribute in the research with their views, opinion and experiences.

Based on the common research protocol of WP2, the interview questions primarily concerned children's understanding of gender-based violence in the school environment, the frequency of the phenomenon, the forms that it takes, its root causes and the consequences for the victims, the stimuli (social and cultural) that may affect the occurrence of violence and possible suggestions for preventing and/ or addressing the phenomenon.

Regarding children's understanding of gender-based violence, almost all interviewees answered that it mainly concerns psychological, emotional and verbal violence. They also appeared to believe that it is a very common and frequent phenomenon in the school environment, but often hidden and underreported. Regarding the context in which violence takes place, the majority of the children reported that in most cases it occurs in close relationships and especially in married couples. Concerning the causes of violence, most of the interviewees referred to the influence of the family environment focusing on the prevailing standards and stereotypes within the family, while part of the responders placed attention on the influence of peers.

The findings of the qualitative research in Greece are in accordance with existing literature on the phenomenon as it is widely acknowledged that family difficulties as well as the prevailing gender-related standards and beliefs in the family context, affect the healthy social and psycho-emotional development of children. According to Tsiantis (2008), the main causes of school bullying-victimization are: a) family conditions; and b) adolescence as a stage of development and formation of the individual's identity, which is characterized by certain triggering reactions such as emotionality, reactivity, opposition

to any form of power, lack of self-confidence or on the contrary a feeling of omnipotence.⁷ This result confirms the research findings that gender-based violence does exist in the school environment and accordingly in the family and in children's romantic relationships. Another important finding is that most of the interviewed children reported that they have never received any kind of information or support from their school regarding school/ gender-based violence, which appears to be one of the most important shortcomings as the lack of information and awareness about the phenomenon and the management of such crises among teachers and parents may encourage the expression of violent behaviour.

The majority of the research participants reported that both boys and girls may be victims or perpetrators of gender-based violence in the school setting, yet they also appeared to believe that the forms of violence differ based on the gender. Boys, as perpetrators, reportedly engage in direct forms of physical or verbal violence, while in contrast, girls use indirect forms of intimidation, such as spreading rumours or being excluded from friendship groups mostly against children of the same sex (i.e. girls). The research in Greece revealed that the most frequent form of violence is emotional and psychological violence and that children are aware of the issue of gender-based violence and its importance. However, it is important to consider the age group in which the interviewed children belong (14-17 years old), which may partly explain their high level of awareness and understanding on the issue in question. Finally, on the subject of prevention, the interviewed children highlighted the importance of widespread information sharing and training for all interested parties (students, parents and teachers), incl. specialized school lessons on gender equality and human rights, which nowadays are lacking in the Greek education system.

Conclusion

The results of the primary and secondary research with school-age children in Greece revealed an alarmingly growing prevalence and evolution of school-based violence on the basis of gender. Significant gaps and shortcomings were recorded in existing evidence regarding the phenomenon of gender-based violence in the school environment at national level, which along with the reported experiences and perceptions of the primary research

⁷ Tsiantis, I. (2008). Intra-school Violence. 11th Mental Health Promotion Program, Athens.

sample imply the need for further research and action to adequately address the incidents of gender-based violence.

Good practices in preventing school violence on the basis of gender include targeted awareness-raising initiatives and children's active participation in school violence prevention and elimination measures and mechanisms, teacher training, set-up of specialized counselling centres and support structures, extra-curricular activities (e.g. film nights, theatrical activities/workshops, etc.) and development of common means and operating procedures for coping with violence and bullying in schools.

To that end, the following useful recommendations are made as a result of the Greek case study:

1. Development of a Code of Conduct / Ethics in the school classroom;
2. Active participation of students in addressing the phenomenon;
3. Reinforcement of the school curriculum with specialized courses on gender equality and human rights;
4. Intercultural Education as part of the school curriculum;
5. Organisation of information sharing events and workshops on the phenomenon of gender-based violence in the school environment;
6. Systematic cooperation with specialized Support & Referral Services;
7. Development of sound cooperation mechanisms between parents-students-local community.

Overall, these findings point to the need of using an evidence-based, multi-dimensional approach when analysing, developing and enacting policy and practice on School-related Gender-Based Violence in Greece and by extension in Europe. To achieve this, more systematic research on the issue of the formation of gender identities and the reproduction of gender discrimination among children and adolescents is required at local and national level. According to the findings of our study, it is evident that gender-based violence concerns both boys and girls with two main categories of factors identified as playing key role in the occurrence of gender-based violence in their intimate relationships: (a) individual and (b) environmental (family, school, friends). These findings imply that to prevent this phenomenon, the school community along with parents and relevant institutions should challenge the perceptions of children, which are being formed in an early

stage under the status of male-dominated/female-dominated objective conditions-structures, in which they grow, gain experience and socialize.

1. Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Πακέτου Εργασίας 2 του ευρωπαϊκού έργου “Children First – Addressing Gender-Based Violence from the bottom-up” που υλοποιείται στην Ελλάδα, την Κύπρο, την Ιταλία, τη Λιθουανία και το Ηνωμένο Βασίλειο με χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα Δικαιωμάτων, Ισότητας και Ιθαγένειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (REC) (2014-2020).

Βασικοί στόχοι του πακέτου εργασίας 2 είναι:

- i. Η συγκρότηση Συμβουλευτικών Οργάνων Νέων (ΥΑΒ) σε εθνικό επίπεδο που θα δώσουν την ευκαιρία στα εμπλεκόμενα μέλη να ενημερωθούν διεξοδικά για το ζήτημα της έμφυλης βίας μεταξύ των παιδιών/εφήβων καθώς και να συμμετάσχουν ενεργά στην πρωτογενή έρευνα που θα διεξαχθεί.
- ii. Η καταγραφή των στάσεων και των απόψεων των παιδιών και των νέων σχετικά με την έμφυλη βία που λαμβάνει χώρα στις μεταξύ τους σχέσεις.
- iii. Η δημιουργία του περιεχομένου και η τεχνική ανάπτυξη ενός διαδραστικού ηλεκτρονικού παιχνιδιού ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για παιδιά και εφήβους.
- iv. Η δημιουργία ενημερωτικού υλικού για δασκάλους και εκπαιδευτικούς.

Σε αυτό το πλαίσιο, η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων που ακολουθεί αφορά στη συγκέντρωση πληροφοριών για την περίπτωση της Ελλάδας σε δυο επίπεδα:

- μέσω της δευτερογενούς έρευνας με βάση την υφιστάμενη βιβλιογραφία επί του συγκεκριμένου θέματος προς διερεύνηση, και
- μέσω της πρωτογενούς (ποσοτικής και ποιοτικής) έρευνας με τη συμμετοχή νέων και εφήβων ηλικίας 12 -18 ετών.

2. Εθνικό Πλαίσιο – Βασικά Δεδομένα

Δρ. Βάνα Παπακίτσου, Σύμπλεξις

2.1. Νομικό Πλαίσιο

Σήμερα στην Ελλάδα, η ισότητα των φύλων αναγνωρίζεται ως θεμελιώδης αρχή και βασικό ανθρώπινο δικαίωμα μέσω μιας σειράς νομοθετικών πράξεων και ρυθμίσεων. Ειδικότερα, η συνταγματική κατοχύρωση της ισότητας των φύλων έχει επιτευχθεί στο πλαίσιο των ισχυουσών διατάξεων των παρακάτω άρθρων του Ελληνικού Συντάγματος.

Το Άρθρο 4, παράγραφος 2 του Ελληνικού Συντάγματος προβλέπει την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών αναφέροντας ότι ⁸: "Οι Έλληνες άνδρες και γυναίκες έχουν ίσα δικαιώματα και ίσες υποχρεώσεις." Παράλληλα, η σωματική τιμωρία στα παιδιά απαγορεύεται ρητά από το νόμο, τόσο στην πρωτοβάθμια⁹, όσο και στη δευτεροβάθμια¹⁰ εκπαίδευση, με βάση τη σχετική νομοθεσία από το 1998 και το 2005 αντίστοιχα, ενώ παράλληλα προτείνονται άλλα μέσα για την προώθηση της καλής συμπεριφοράς των μαθητών στο σχολικό περιβάλλον. Στο άρθρο 13 παρ. 8 του Π.Δ. 201/1998, με τίτλο «Παιδαγωγικός έλεγχος συμπεριφοράς των μαθητών των δημοτικών σχολείων» αναφέρεται ρητά ότι «η σωματική τιμωρία δεν επιτρέπεται». Το συγκεκριμένο άρθρο παρέχει επίσης ένα πλαίσιο για την παιδαγωγική αντιμετώπιση της προβληματικής συμπεριφοράς των μαθητών και κάνει ρητή αναφορά στην ανάγκη σεβασμού της προσωπικότητας και των δικαιωμάτων του παιδιού ως βασικής κατευθυντήριας αρχής. Αντίστοιχα, η παράγραφος 1 του άρθρου 21 του Ν. 3328/2005, με τίτλο «Θέματα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης», αναφέρει ότι απαγορεύεται η επιβολή οποιασδήποτε μορφής σωματικής τιμωρίας σε μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που αποκλίνουν από την αρμόζουσα συμπεριφορά.

Το 2015 μάλιστα, ο Ποινικός Κώδικας στην Ελλάδα τροποποιήθηκε ως προς την ηλικία στην οποία ένας ανήλικος υπέχει ποινική ευθύνη με αποτέλεσμα να ορίζεται πλέον ως ποινικά υπεύθυνη η ηλικία των 15 ετών σε σχέση με τα 13 έτη που ίσχυε έως τότε. Στο

⁸ http://confinder.richmond.edu/greek_2001.html

⁹ Παράγραφος 8γ, άρθρο 13 του Π.Δ. 201/1998: (ΦΕΚ 161Α / 13.7.1998).

¹⁰ Παρ. 1, άρθρο 21 του Ν. 3328/2005: (ΦΕΚ 80Α / 1.4.2005).

ίδιο επίπεδο, το άρθρο 312 με τίτλο «Πρόκληση βλάβης με συνεχή σκληρή συμπεριφορά» ορίζει ότι η πρόκληση σωματικής ή ψυχικής βλάβης στην υγεία ενός θύματος τιμωρείται με φυλάκιση, με μόνη εξαίρεση αν προκαλείται από παιδιά.

2.2. Βασικά Δεδομένα

Σε εθνικό επίπεδο, οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί για τη βία λόγω φύλου (έμφυλη βία) στο πλαίσιο του σχολικού περιβάλλοντος είναι ελάχιστες, με το μεγαλύτερο μέρος αυτών να εντοπίζεται από τη δεκαετία του 2000 και έπειτα όταν η ερευνητική κοινότητα στην Ελλάδα άρχισε να δείχνει μεγαλύτερο ενδιαφέρον στη διερεύνηση των περιστατικών βίας και στη θυματοποίηση των παιδιών στο σχολείο.

Τα προηγούμενα χρόνια μάλιστα, το ερευνητικό ενδιαφέρον σε εθνικό επίπεδο επικεντρώθηκε κατά κύριο λόγο σε περιπτώσεις εκφοβισμού και ενδοοικογενειακής βίας. Σε αυτό το πλαίσιο, μια από τις σημαντικότερες υφιστάμενες έρευνες εθνικής εμβέλειας (2012) για τα στερεότυπα και τις στάσεις των φύλων αναφορικά με τη βία στα ελληνικά σχολεία, ανέδειξε ότι οι νέοι/-ες στην Ελλάδα εξακολουθούν ακόμα και σήμερα όχι μόνο να αναπαράγουν παρωχημένες στερεοτυπικές αντιλήψεις ως προς το φύλο, αλλά και να δείχνουν ανοχή απέναντι σε ορισμένες μορφές έμφυλης βίας και κατ' επέκταση να αποδέχονται κυρίαρχους μύθους σχετικά με τους λόγους για τους οποίους προκύπτει η έμφυλη βία¹¹. Ειδικότερα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα εξής συμπεράσματα της εν λόγω έρευνας:

- Η πλειονότητα των ερωτηθέντων κοριτσιών και αγοριών υποστηρίζουν απόλυτα την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών σε επίπεδο ευκαιριών εκπαίδευσης ή/και διασκέδασης. Εντούτοις, τόσο τα κορίτσια όσο και τα αγόρια φαίνεται να αναπαράγουν στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους έμφυλους κοινωνικούς ρόλους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι βαθιά εδραιωμένη άποψη ότι είναι περισσότερο αποδεκτό για τα αγόρια να έχουν πολλούς /-ές ερωτικούς/-ές συντρόφους εν αντιθέσει με τα κορίτσια. Αντίστοιχα, στην περίπτωση του ραντεβού, τόσο τα αγόρια, όσο και τα κορίτσια συμφωνούν πως «τα περισσότερα αγόρια βγαίνουν με τα κορίτσια με μοναδικό σκοπό την σεξουαλική επαφή». Σε θέματα που σχετίζονται με

¹¹ (2012) Πρόγραμμα Youth4Youth: Ενδυνάμωση της νεολαίας για την πρόληψη της βίας λόγω φύλου μέσω διεπιστημονικής προσέγγισης Ευρωπαϊκό δίκτυο κατά της βίας http://www.antiviolencenet.eu/Y4YResearch_Report_Final_GR.pdf

τη βία κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής επαφής, οι απαντήσεις των ερωτηθέντων αγοριών και κοριτσιών έδειξαν ότι κάποιες βίαιες συμπεριφορές είναι πλήρως αποδεκτές τόσο από τους μεν, όσο και από τις δε όπως π.χ. η άσκηση λεκτικής βίας (φωνές, βρισιές, κ.ο.κ) είτε από το αγόρι είτε από το κορίτσι όταν αυτός/ η νιώσει ότι δε λαμβάνει τον απαραίτητο σεβασμό, ή όταν ο/η σύντροφος διαμαρτύρεται ή/ διαφωνεί διαρκώς με εκείνον/ η.

- Οι νέοι /-ες δε βλέπουν την έμφυλη βία ως ένα ζήτημα που τους/τις επηρεάζει άμεσα, αλλά την αντιμετωπίζουν ως πρόβλημα που αφορά κατά κύριο λόγο τον κόσμο των «μεγάλων».
- Οι νέοι /-ες στην Ελλάδα φαίνεται ότι είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τις φυσικές (σωματικές) μορφές βίας, αλλά σε πολύ μικρότερο βαθμό τις ψυχολογικές εκφάνσεις της, όπως για παράδειγμα το να φωνάζεις στο/στη σύντροφό σου ή να ελέγχεις τι κάνει ή τι φοράει.
- Πολλοί νέοι /-ες θεωρούν τη ζήλεια ως ένδειξη αγάπης από τον/τη σύντροφο τους.
- Μια μικρή μερίδα των αγοριών θεωρεί αποδεκτό ένα αγόρι να ασκεί πίεση σε ένα κορίτσι για να έρθουν σε σεξουαλική επαφή αν βγουν ραντεβού.
- Οι νέοι/-ες δεν θεωρούν αποδεκτή τη βία, ιδίως τη σωματική, αλλά σε πολύ μεγάλο βαθμό τη δικαιολογούν κάτω από ορισμένες συνθήκες, όπως στην περίπτωση που ο/η σύντροφός σου σε απατήσει ή φλερτάρει με κάποιο άλλο άτομο. Επιπλέον, ιδιαίτερα διαδεδομένη μεταξύ των νέων που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν η πεποίθηση ότι τα κορίτσια και οι γυναίκες μπορούν να προκαλέσουν σεξουαλική επιθετικότητα με τον τρόπο που ντύνονται ή συμπεριφέρονται. Η στάση αυτή σε μεγάλο βαθμό αντανακλά τη νοοτροπία της επίρριψης της ευθύνης στο θύμα που παραδοσιακά είναι βαθιά ριζωμένη στην ελληνική κοινωνία.

Επί του ίδιου θέματος, με βάση μια άλλη έρευνα που διεξήχθη το 2013 για τη σχολική βία στην Ελλάδα, διαπιστώθηκε ότι τα κορίτσια συμμετέχουν ενεργά σε βίαια επεισόδια είτε ως θύματα, είτε ως θύτες, είτε ως θύτες και θύματα ταυτόχρονα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει μάλιστα το γεγονός ότι αρκετά κορίτσια ανέφεραν ότι έχουν υπάρξει θύματα σωματικής βίας από αγόρια.¹²

¹² Κάπαρη Κ. (2013). Σχολικός εκφοβισμός και θυματοποίηση στο Γυμνάσιο: Ο ρόλος των εξωγενών και εγγενών χαρακτηριστικών του σχολείου στο πλαίσιο της προσέγγισης του οικοσυστήματος (Διδακτορική διατριβή). Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Αντίστοιχα, σύμφωνα με τα αποτελέσματα μιας πιλοτικής έρευνας που πραγματοποίησε το Υπουργείο Παιδείας (2015) μέσω της διενέργειας συνεντεύξεων με εκπαιδευτικούς και γονείς για το θέμα της βίας στο σχολείο, καταγράφηκε διαφοροποίηση στην εκδήλωση φαινομένων εκφοβισμού τόσο σε σχέση με τις διαφορετικές βαθμίδες εκπαίδευσης, όσο και σε σχέση με την ηλικιακή ομάδα στην οποία ανήκουν τα παιδιά και οι έφηβοι. Ειδικότερα, στην προσχολική εκπαίδευση η βία φαίνεται να παίρνει τη μορφή πρώιμων επιθετικών συμπεριφορών που ενδέχεται αργότερα να εξελιχθούν σε εκφοβισμό. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ότι η πλειοψηφία των μαθητών (70%) αισθάνεται ασφαλής στο σχολικό περιβάλλον σε σύγκριση με ένα μικρό ποσοστό της τάξεως του 5,5 % που ανέφερε ότι δεν αισθάνεται το ίδιο. Το 65% των ερωτηθέντων παιδιών δήλωσε ότι έχουν βιώσει ως παρατηρητές περιστατικά βίας σε συμμαθητές τους στο χώρο του σχολείου σε αντίθεση με το 28% που δήλωσε το αντίθετο στη σχετική ερώτηση. Επίσης, το μεγαλύτερο ποσοστό των αγοριών και κοριτσιών (66%) δήλωσε ότι δεν έχει ασκήσει ποτέ βία σε άλλους μαθητές. Παρ' όλα αυτά, 1 στα 3 παιδιά (29%) ανέφερε ότι έχει ασκήσει κάποιας μορφής βία με τις απαντήσεις τους να κυμαίνονται από σπάνια έως πολύ συχνά. Πιο συγκεκριμένα, στο δημοτικό σχολείο οι συχνότερες μορφές βίας φαίνεται να είναι η λεκτική βία, ο κοινωνικός αποκλεισμός και ο εκφοβισμός. Στο Γυμνάσιο, τα κυριότερα περιστατικά εκφοβισμού σχετίζονται με θέματα εμφάνισης και φύλου ή/και σεξουαλικής ταυτότητας, συχνά μάλιστα με τη χρήση και σωματικής βίας, ενώ σε ορισμένες φορές τα σχετικά περιστατικά διαδραματίζονται στον κυβερνοχώρο (internet/ cyberbullying). Στο Λύκειο ο εκφοβισμός είναι πιο έντονος και εκδηλώνεται με πειράγματα και σωματική βία. Στην έκθεση επισημαίνεται επίσης ότι το ασφαλές σχολικό περιβάλλον προλαμβάνει την εμφάνιση της σχολικής βίας καθώς και ότι η συνεργασία σχολείου - οικογένειας θεωρείται ότι δρα θετικά στην πρόληψη και στην εξάλειψη φαινομένων σχολικού εκφοβισμού.¹³

Τέλος, με βάση την πιο πρόσφατη σχετική έρευνα (2016) σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δεν καταγράφηκε κάποια διαφοροποίηση στη συχνότητα της λεκτικής βίας ανάμεσα στα κορίτσια και τα αγόρια, σε αντίθεση με τη σωματική βία,

¹³ Ζαμπέτα, Ε, Λεοντσίνη, Μ., Ασκούνη, Ν., Τούρα, Κ., Παπαδάκου, Υ, Ψώχιος Ν. (2015) «Επιστημονική ανασκόπηση της σχολικής βίας στην Ελλάδα», Πιλοτικό Πρόγραμμα του Συμβουλίου της Ευρώπης για τον Χάρτη της ECD / HRE για την αντιμετώπιση της βίας στα σχολεία μέσω της EDC / HRE, Αθήνα, Υπουργείο Παιδείας - Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

η οποία φαίνεται να είναι πιο συχνό φαινόμενο από την πλευρά των αγοριών.¹⁴ Σύμφωνα με τα δεδομένα της συγκεκριμένης έρευνας, το 56,5% των ερωτηθέντων μαθητών ανέφερε ως πιο συχνή μορφή εκφοβισμού τη λεκτική βία, που περιλαμβάνει την εξύβριση και την κοροϊδία, ενώ ακολουθεί ο σωματικός εκφοβισμός με ποσοστό 30,5%, που περιλαμβάνει χτυπήματα και σπρωξίματα και τέλος ο κοινωνικός εκφοβισμός με ποσοστό 27,8% που αφορά στην ειρωνεία/ εμπαιγμό και στην απομόνωση του μαθητή από την (σχολική) ομάδα.

Εξίσου ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα παλαιότερων ερευνών σχετικά με τη βία στις ερωτικές σχέσεις στην Ελλάδα που σε μεγάλο βαθμό δείχνουν ότι ελάχιστα έχει αλλάξει η κατάσταση στη χώρα κατά την τελευταία 15ετία. Σε μια από τις πρώτες έρευνες επί του θέματος (2003) στην οποία συμμετείχαν συνολικά 486 νέες γυναίκες (15-21 ετών), το 61,5% ανέφερε ότι έχει υποστεί κάποιο περιστατικό ή μορφή βίας από τον ερωτικό τους σύντροφο, σωματική, ψυχολογική ή σεξουαλική, στο πλαίσιο είτε της τωρινής είτε πρότερης ερωτικής σχέσης¹⁵ Το 35,2% εξ αυτών ανέφερε ότι έχει υπάρξει θύμα σωματικής κακοποίησης, ενώ σχεδόν 1 στις 4 νέες γυναίκες (37,9%) δήλωσε ότι έχει πέσει θύμα σεξουαλικής κακοποίησης. Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι το 20% των ερωτηθέντων γυναικών φάνηκε να πιστεύει ότι υπό 'συγκεκριμένες συνθήκες' (π.χ. σε περίπτωση απιστίας), η σωματική κακοποίηση από το σύντροφο καθώς και η εξαναγκαστική σεξουαλική επαφή στις έγγαμες σχέσεις είναι αποδεκτές συμπεριφορές.¹⁶

Με βάση έτερη έρευνα επί του θέματος (2005), το ένα τρίτο από τις γυναίκες που συμμετείχαν (35 από τις 101 ερωτηθέντες γυναίκες), ανέφερε ότι έχει υποστεί κάποια μορφή βίας στις ερωτικές σχέσεις που έχει συνάψει, με συχνότερες μορφές τις απειλές, τον εκφοβισμό και την ελεγκτική συμπεριφορά του συντρόφου τους. Σχεδόν για όλες τις ερωτηθείσες γυναίκες, αποδείχτηκε ιδιαίτερα δύσκολο το να μιλήσουν για τα περιστατικά βίας που έχουν βιώσει σε κάποια ερωτική τους σχέση, ενώ ελάχιστες ήταν οι

¹⁴ Αθηνούπουλου, Β., Μπαμπαλής, Θ., Νικολόπουλος, ΙΒ. (2016). Πανελλήνια έρευνα για την ενδοοικογενειακή βία και εκφοβισμό στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας & Θρησκευμάτων

¹⁵ Pentaraki, M. (2003). Magnitude, forms and consequences of violence that adolescent female High School students suffer in their intimate relationships. Unpublished Doctoral thesis, Athens: Department of Sociology, Panteion University.

¹⁶ Pentaraki, M. (2003). όπ. πρ., Τσιριγώτη, Α., Πετρούλακη, Κ., Ντιναπόγιας, Α., (2011), Ελληνική Έκδοση Gear against IPV. Τεύχος III: Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού, Αθήνα: Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κατά της Βίας (ISBN: 978-960-9569-00-2)

περιπτώσεις στις οποίες οι γυναίκες δήλωσαν ότι έχουν προβεί σε καταγγελία του βίαιου περιστατικού.¹⁷

Αντίστοιχα, σε διακρατική έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2008 με τη συμμετοχή 1.850 νέων γυναικών (18-24 ετών) από 5 χώρες (Ελλάδα, Κύπρος, Μάλτα, Λιθουανία και Λετονία) αναδείχθηκε ότι το 10-16% των Ελληνίδων που συμμετείχαν έχουν βιώσει κάποιας μορφής ανεπιθύμητη σεξουαλική εμπειρία στο πλαίσιο τωρινής ή παλαιότερης ερωτικής σχέσης, συμπεριλαμβανομένου του βιασμού ή της απόπειρας βιασμού.¹⁸

Με βάση τέλος τα στοιχεία μιας ακόμα έρευνας που πραγματοποιήθηκε την ίδια χρονιά (2008) με τη συμμετοχή 478 νέων γυναικών (18-24 ετών), περίπου 1 στις 3 (142 εξ αυτών) ανέφερε ότι έχει εξαναγκαστεί σε σεξουαλική επαφή παρά τη θέλησή τους.¹⁹

¹⁷ Η έρευνα διεξήχθη από την Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης και το Γενικό Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο, Τμήμα Μαιευτικής και Γυναικολογίας, Ηράκλειο-Κρήτη, σε συνεργασία με το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΤΕΙ Κρήτης, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2005.

¹⁸ Mediterranean Institute for Gender Studies (MIGS). (2008). Date Rape Cases among Young Women: Strategies for Support and Intervention. Nicosia: University of Nicosia Press. (Διαθέσιμο στο: <http://goo.gl/v4cel>)

¹⁹ Mediterranean Institute of Gender Studies (MIGS) (2008). Date rape cases amongst young women and development of good practices for support and prevention [Daphne project: 2005-1-041-WY]. (Διαθέσιμο στο: http://www.meditinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/date-raperesource-book_final.pdf)

3. Πολιτικές, στρατηγικές και πρότυπα για την πρόληψη της έμφυλης βίας στα σχολεία

Σε θεσμικό επίπεδο, το εκπαιδευτικό σύστημα τόσο σε επίπεδο κεντρικής κυβέρνησης υπό την έννοια του αρμόδιου Υπουργείου (Υπουργείο Παιδείας), όσο και σε επίπεδο συλλογικής οργάνωσης των εκπαιδευτικών και των ίδιων των σχολικών μονάδων, διαδραματίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση της έμφυλης βίας μεταξύ των παιδιών και των εφήβων, αλλά και στην πρόληψη της εμφάνισης βίαιης συμπεριφορά στη μετέπειτα ενήλικη ζωή τους. Το σχολείο άλλωστε αποτελεί κρίσιμη συνιστώσα της ζωής των νέων, καθώς πρόκειται για ένα από τα κύρια πλαίσια όπου λαμβάνει χώρα η κοινωνικοποίηση των φύλων και όπου διαμορφώνονται και ενισχύονται οι συμπεριφορές απέναντι στον ίδιο τους τον εαυτό και στους άλλους. Ιδίως κατά την εφηβεία, οι νέοι αρχίζουν να διαμορφώνουν τις αξίες τους και τις προσδοκίες του σχετικά με τις πολύ στενές διαπροσωπικές τους σχέσεις.²⁰ Σε αυτό το πλαίσιο, τα τελευταία χρόνια έχουν υλοποιηθεί αρκετές στρατηγικές με στόχο την πρόληψη του φαινομένου σε εθνικό επίπεδο. Οι κυριότερες εξ αυτών συνοψίζονται ακολούθως:

3.1. ΣΠΑΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΚΥΚΛΟ (2017)²¹

Η πρωτοβουλία «Σπάζοντας τον Κύκλο» ξεκίνησε το 2017 ως ένα πιλοτικό πρόγραμμα που ως βασικό στόχο είχε την ενδυνάμωση των ήδη υφιστάμενων προγραμμάτων κατά της έμφυλης βίας μέσω της παροχής χρήσιμων εργαλείων για την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των νέων επί του συγκεκριμένου θέματος. Στο πλαίσιο της εν λόγω πρωτοβουλίας, παρήχθη ένας εμπειριστατωμένος οδηγός που ως κύριο σκοπό είχε την πρόληψη της βίας λόγω φύλου μεταξύ των νέων. Ειδικότερα, σκοπός του υλικού που δημιουργήθηκε ήταν:

- Να συμβάλει στη βαθύτερη κατανόηση των συμπεριφορών ανεκτικότητας απέναντι στα φαινόμενα βίας που συνδέονται με το φύλο μεταξύ των νέων,

²⁰ Pana, A., Lesta, St. (2012). Νεολαία 4 Νεολαία. Ένα εγχειρίδιο για την ενδυνάμωση των νέων στην πρόληψη της βίας λόγω φύλου μέσω της εκπαίδευσης από ομότιμους https://www.medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/Y4Y-Manual_digital_v12.pdf

²¹ <http://socialpolicy.gr/wp-content/uploads/2018/07/BREAKING-THE-CYCLE-Training-Manual-GREEK.pdf>

- Να ενθαρρύνει και να ενδυναμώσει τους νέους ώστε να είναι σε θέση να προλαμβάνουν και να απορρίπτουν συμπεριφορές που σχετίζονται με την έμφυλη βία, μεταξύ άλλων μέσω της ανάπτυξης ικανοτήτων και δεξιοτήτων που προωθούν την υγιή κοινωνική συμπεριφορά.

Ο συγκεκριμένος οδηγός αποτελεί πολύτιμο εργαλείο ενδυνάμωσης και κατάρτισης οργανώσεων και επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της έμφυλης βίας με επίκεντρο την ανάπτυξη και την προώθηση ειδικών, καινοτόμων μεθόδων και προγραμμάτων που συμβάλλουν στην πρόληψη και την εξάλειψη της έμφυλης βίας με την ενεργή συμμετοχή των νέων ανθρώπων.

3.2. Η ΝΕΟΛΑΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΟΛΑΙΑ (2012)²²

Στο πλαίσιο του Διακρατικού Προγράμματος «*Η Νεολαία για τη Νεολαία: Ενδυνάμωση των νέων για την πρόληψη της βίας λόγω φύλου μέσω της εκπαίδευσης*», δημιουργήθηκε ο ομώνυμος οδηγός «*Η Νεολαία για τη Νεολαία*» (Youth4Youth) που αποτελεί μια καινοτόμα πρωτοβουλία που είχε ως απώτερο στόχο την ευαισθητοποίηση, την εκπαίδευση και την κατάρτιση νέων πάνω σε θέματα έμφυλης βίας στο πλαίσιο τόσο της τυπικής, όσο και της άτυπης εκπαίδευσης. Ειδικότερα, το εν λόγω εργαλείο επιχειρούσε:

- Να περιορίσει τη συχνότητα της εμφάνισης περιστατικών έμφυλης βίας μεταξύ των νέων καθώς και τις συνέπειες του φαινομένου σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο,
- Να ενισχύσει τη γνώση και την κατανόηση των νέων για τη φύση της έμφυλης βίας,
- Να δώσει τη δυνατότητα στους νέους/νέες να αναγνωρίσουν το δικαίωμά τους στο σεβασμό και να πράττουν και εκείνοι το ίδιο προς τους συνανθρώπους τους.
- Να ενδυναμώσει τους νέους/νέες με δεξιότητες και αυτοπεποίθηση που θα τους επιτρέπουν να αμφισβητούν και να καταπολεμούν αποτελεσματικά τα φαινόμενα έμφυλης βίας που επηρεάζουν τους ίδιους/ίδιες ή/ και τους/τις συνομηλίκους τους.

Το συγκεκριμένο εγχειρίδιο περιλαμβάνει εκτενείς πληροφορίες σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο σχετικά με την έμφυλη βία καθώς και μια σειρά από δραστηριότητες και ασκήσεις που μπορούν να πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο της σχολικής τάξης. Αποτελεί

²² http://www.antiviolence-net.eu/Manual_Youth4Youth.pdf

έτσι ένα πολύτιμο εργαλείο για δασκάλους και εκπαιδευτικούς νέων για την επίτευξη της ισότητας των φύλων στην Ελλάδα.

3.3. Εκστρατεία για την καταπολέμηση του εκφοβισμού στην Ευρώπη (e-abc)" και "ΚΑΝΕ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΑ... ΜΙΛΗΣΕ ΤΩΡΑ (2012)²³

Η συγκεκριμένη εκστρατεία υλοποιήθηκε από την οργάνωση «Το Χαμόγελο του Παιδιού» και περιλάμβανε την ανάπτυξη ενός καινοτόμου διαδραστικού εκπαιδευτικού εργαλείου με σκοπό:

- i. Να εξηγήσει το φαινόμενο του εκφοβισμού,
- ii. Να βοηθήσει τους νέους να κατανοήσουν τη συναισθηματική κατάσταση των παιδιών που συμμετέχουν σε φαινόμενα εκφοβισμού, και
- iii. Να παρουσιάσει πρακτικές και εφικτές λύσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Το συγκεκριμένο εργαλείο βασίζεται στη μεθοδολογία της εξιστόρησης (storytelling) όπου ο χρήστης μέσω ενός άβαταρ (avatar) έχει τη δυνατότητα να παρέμβει με πολλαπλούς τρόπους στην εξέλιξη της ιστορίας. Το εν λόγω διαδραστικό εκπαιδευτικό εργαλείο παρουσιάζει δύο ιστορίες εκφοβισμού: μια που λαμβάνει χώρα στο σχολείο και μια άλλη που συντελείται στον κυβερνοχώρο. Ο χρήστης μπορεί να επιλέξει όποια ιστορία από τις δυο θέλει και στη συνέχεια να ορίσει το προφίλ του παιδιού με βάση το οποίο θα συμμετάσχει στην ιστορία (επιλογή μεταξύ του παιδιού που εκφοβίζει, του εκφοβισμένου ή του παιδιού που παρατηρεί). Στη συνέχεια, μέσω δομημένων επιλογών, μπορεί να επιλέξει την πορεία και τέλος την κατάληξη της ιστορίας. Ο διαδραστικός χαρακτήρας του εργαλείου καθώς και το γεγονός ότι το περιεχόμενο και οι «δράστες - χρήστες» βασίζονται σε πραγματικά γεγονότα, το καθιστούν ιδιαίτερα ελκυστικό για τα παιδιά. Αξίζει να σημειωθεί, ότι το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό εργαλείο συνοδεύεται από ένα συμπληρωματικό εγχειρίδιο για δασκάλους - εκπαιδευτικούς καθώς μεταξύ άλλων αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο για περαιτέρω συζήτηση στην τάξη.

²³ <https://www.hamogelo.gr/gr/en/diadrastiko-ekpaideitiko-ergaleio/>

4. Αποτελέσματα Πρωτογενούς Έρευνας στην Ελλάδα

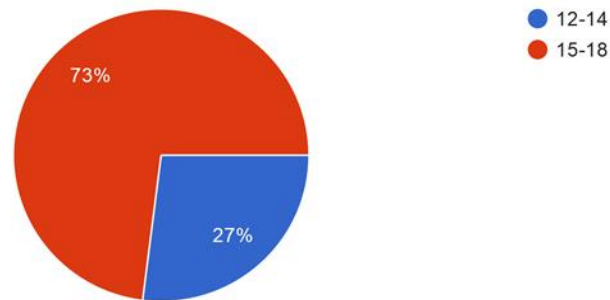
Η πρωτογενής έρευνα στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε την περίοδο Ιανουάριος – Απρίλιος 2020 σε δυο σκέλη: α) διενέργεια ποσοτικής έρευνας μέσω διαδικτυακού ανώνυμου ερωτηματολογίου και β) διενέργεια ποιοτικής έρευνας μέσω ατομικών συνεντεύξεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε σχέση με το δεύτερο σκέλος, ο αρχικός προγραμματισμός αφορούσε στη διενέργεια τόσο ατομικών συνεντεύξεων, όσο και μιας ομάδας εστίασης. Παρ' όλα αυτά, λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού που ξέσπασε παγκοσμίως στις αρχές του 2020, η ερευνητική ομάδα της Σύμπλεξης αναγκάστηκε να αντικαταστήσει το δείγμα της ομάδας εστίασης με επιπρόσθετες ατομικές συνεντεύξεις καθώς κατέστη αδύνατο να διενεργηθεί η ομάδα εστίασης έστω και διαδικτυακά για πρακτικούς λόγους (έλλειψη κοινών διαδικτυακών μέσων επικοινωνίας, έλλειψη ιδιωτικότητας, κ.ο.κ.). Σε κάθε περίπτωση, το μέγεθος του αρχικά προδιαγεγραμμένου δείγματος διατηρήθηκε στο ακέραιο που αποτελεί βασικό ποιοτικό κριτήριο για την εξασφάλιση των αρχικά ενδειγμένων προδιαγραφών και επομένως αποτελεσμάτων της έρευνας.

Ακολούθως παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της ποσοτικής και της ποιοτικής έρευνας με τη συμμετοχή παιδιών και εφήβων ηλικίας 12-18 ετών στην Ελλάδα.

4.1. Διαδικτυακή Ποσοτική Έρευνα

Στη διαδικτυακή έρευνα συμμετείχαν 100 νέοι και νέες που ζουν στην Ελλάδα με τη συντριπτική πλειοψηφία (99 στους 100) να έχει ελληνική υπηκοότητα (ένας/ μια από τους συμμετέχοντες έχει καταγωγή από την Κύπρο αλλά διαμένει στην Ελλάδα). Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1, το 73% των συμμετεχόντων εντάσσεται στην ηλικιακή κατηγορία των 12-14 ετών και το υπολειπόμενο 27% στην ηλικιακή κατηγορία των 15-18 ετών.

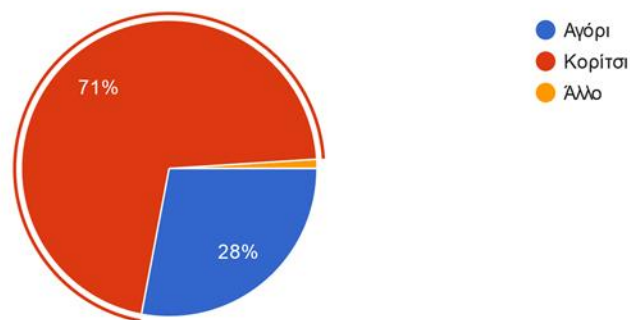
1.2. Ηλικιακή ομάδα
100 responses

Διάγραμμα 1 Ηλικιακή κατηγορία

Στη συντριπτική τους πλειοψηφία, τα παιδιά – νέοι που συμμετείχαν ήταν κορίτσια (71%) και μόλις 1 στους 3 αγόρια που αντιστοιχεί σε ποσοστό 28% (Διάγραμμα 2).

1.3. Φύλο
100 responses

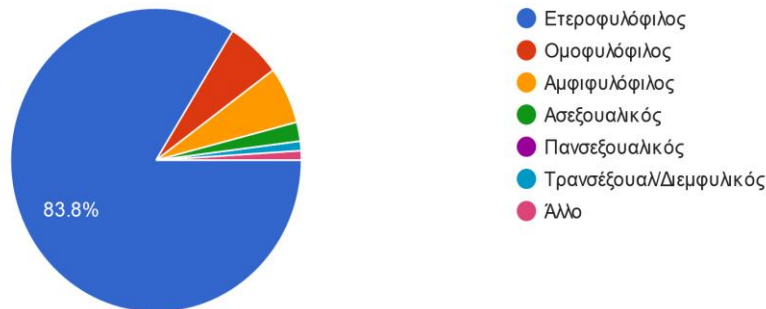

Διάγραμμα 2 Φύλο

Αναφορικά με τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, το 83,2% των ερωτηθέντων ανέφερε ότι είναι ετεροφυλόφιλοι, ενώ το υπόλοιπο μικρό ποσοστό μοιράστηκε στις υπόλοιπες κατηγορίες όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 3 παρακάτω.

1.4. Σεξουαλικός προσανατολισμός / Ταυτότητα φύλου

99 responses

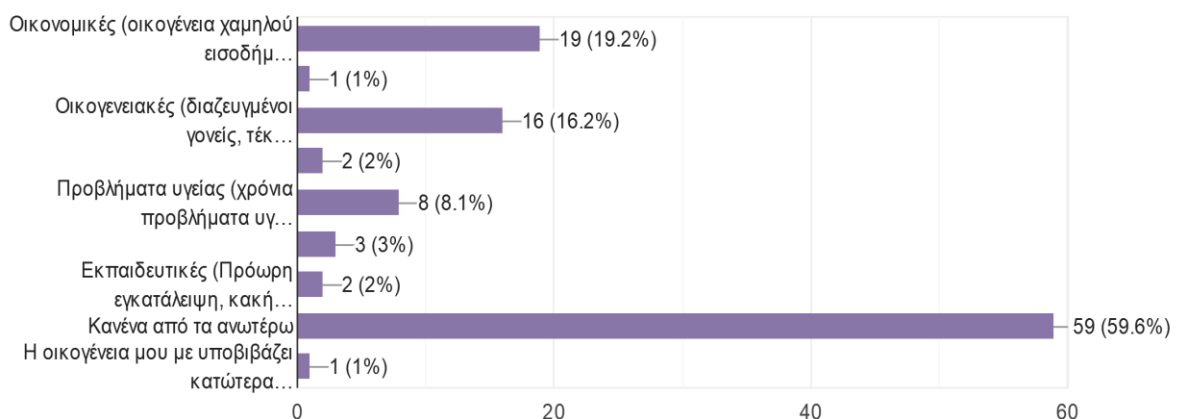

Διάγραμμα 3 Σεξουαλικός Προσανατολισμός

Αναφορικά με τις τυχόν δυσκολίες που αντιμετωπίζει η οικογένειά τους, πάνω από τα μισά παιδιά που συμμετείχαν (56%) δεν ανέφεραν κάποια συγκεκριμένη δυσκολία, ενώ περίπου 1 στα 2 παιδιά (19,2%) ανέφερε οικονομικές δυσκολίες και το 16,2% δήλωσε ότι προέρχεται από διαζευγμένους γονείς (Διάγραμμα 4).

1.6. Τι είδους δυσκολίες αντιμετωπίζετε εσείς ή/και η οικογένειά σας;

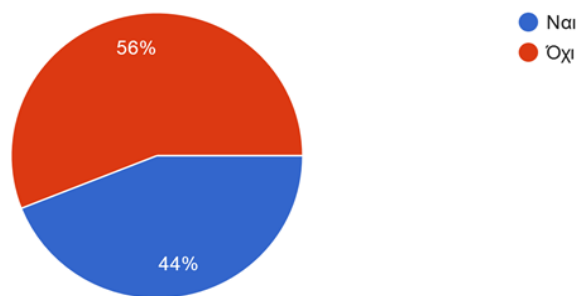
99 responses

Διάγραμμα 4 Οικογενειακά προβλήματα και δυσκολίες

Στις ερωτήσεις που αφορούσαν στα βιώματα των παιδιών σχετικά με το φύλο, το μεγαλύτερο ποσοστό (56%) απάντησε ότι δεν έχει βιώσει κάποια αρνητική συμπεριφορά λόγω του φύλου του/της. Παρ' όλα αυτά, ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό (44%) απάντησε θετικά, ότι δηλαδή έχει βιώσει κάποιου είδους άδικη συμπεριφορά λόγω φύλου (Διάγραμμα 5).

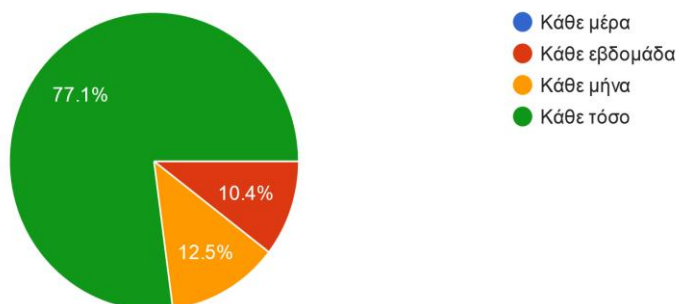
2.1. Σας έχουν φερθεί ποτέ με άδικο τρόπο λόγω του φύλου σας;
100 responses

Διάγραμμα 5 Βιώματα λόγω φύλου

Από τα παιδιά που απάντησα θετικά, η πλειοψηφία (77,1%) ανέφερε ότι βιώνει τέτοιου είδους συναισθήματα σχετικά συχνά, ενώ το 15,2% σπανιότερα (Διάγραμμα 6).

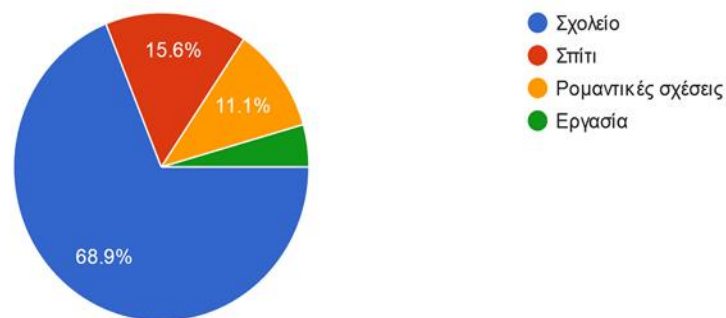
2.2. Αν ναι, πόσο συχνά νιώθετε αυτό το συναίσθημα;
48 responses

Διάγραμμα 6 Συχνότητα αρνητικών βιωμάτων λόγω φύλου

Αναφορικά με το περιβάλλον στο οποίο λαμβάνουν χώρα τέτοιου είδους βιώματα, το 68,9% αναφέρθηκε στο σχολείο, το 15,6% στην οικογένεια/ σπίτι και το 11,1% στις ρομαντικές σχέσεις (Διάγραμμα 7).

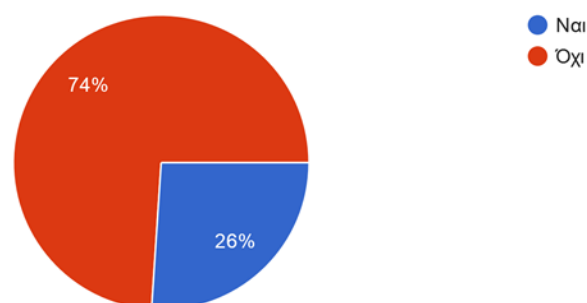
2.3. Εάν ναι, σε ποιο περιβάλλον συνέβη αυτό;
45 responses

Διάγραμμα 7 Περιβάλλον στο οποίο λαμβάνουν χώρα αρνητικά βιώματα λόγω φύλου

Αντίστοιχα, η πλειοψηφία των παιδιών που συμμετείχαν στην έρευνα (74%) δήλωσαν ότι έχουν γίνει αντικείμενο κοροϊδίας από τους συνομηλίκους τους σε αντίθεση με το υπολειπόμενο 26% που απάντησε αρνητικά (Διάγραμμα 8).

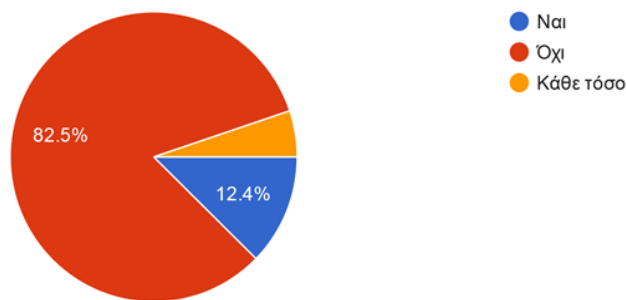
2.4. Έχετε ποτέ γίνει αντικείμενο κοροϊδίας από τους συνομηλίκους σας, λόγω του φύλου σας;
96 responses

Διάγραμμα 8 Εμπαιγμός από συνομηλίκους

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων (82,5%) δήλωσε ότι αισθάνεται ντροπή ή/ και εγκράτεια λόγω του φύλου τους (Διάγραμμα 9).

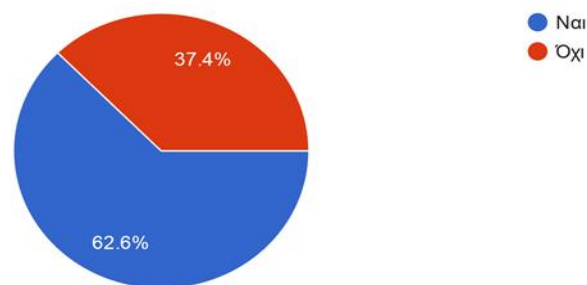
2.6. Έχετε νιώσει ποτέ ντροπή ή εγκράτεια λόγω του φύλου σας;
97 responses

Διάγραμμα 9 Αίσθημα ντροπής λόγω φύλου

Πάνω από τα μισά παιδιά που συμμετείχαν στη διαδικτυακή έρευνα (62,6%) δήλωσαν ότι έχουν συνάψει κάποια ρομαντική σχέση στο παρελθόν σε αντίθεση με το 37,4% που απάντησε αρνητικά στη σχετική ερώτηση (Διάγραμμα 10).

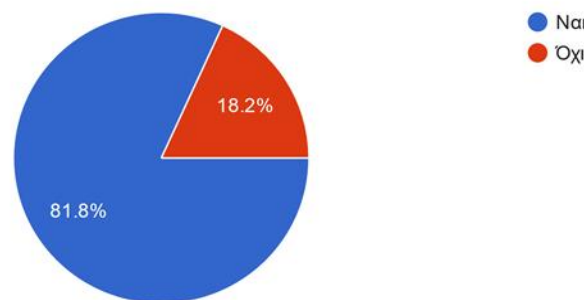
4.1. Είχατε ποτέ κάποια ρομαντική σχέση μέχρι τώρα;
99 responses

Διάγραμμα 10 Σύναψη ρομαντικής σχέσης

Αναφορικά με το θέμα της ασφάλειας στη σχέση τους, το μεγαλύτερο ποσοστό (81,8%) δήλωσε ότι ναι αισθάνεται ασφάλεια, ενώ μόλις το 18,2% απάντησε αρνητικά (Διάγραμμα 11).

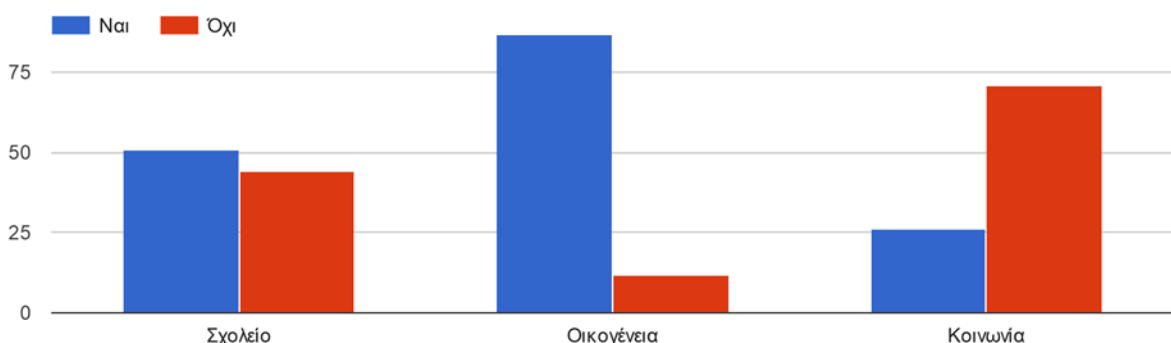
5.1. Νιώθετε ασφαλής στις σχέσεις σας γενικά;
99 responses

Διάγραμμα 11 Αίσθημα ασφάλειας στις σχέσεις

Αντίστοιχα, στο ζήτημα της ασφάλειας, η πλειοψηφία (77%) δήλωσε ότι αισθάνεται περισσότερη ασφάλεια στην οικογένειά του και έπειτα στο σχολείο, ενώ αρκετά μικρό είναι το ποσοστό των παιδιών που δήλωσαν ότι νιώθουν προστατευμένοι από την κοινωνία (Διάγραμμα 12).

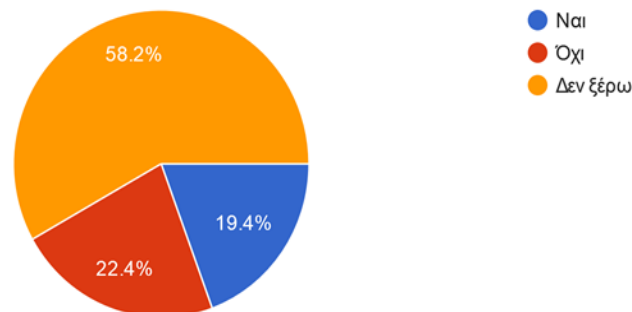
5.3. Αισθάνεστε προστατευμένοι από:

Διάγραμμα 12 Αίσθημα προστασίας

Στην ερώτηση σχετικά με τους μηχανισμούς στήριξης που είναι διαθέσιμοι στο περιβάλλον των παιδιών για περιστατικά έμφυλης βίας, πάνω από τους μισούς ερωτηθέντες (58,2%) ανέφεραν ότι δε γνωρίζουν για την ύπαρξη κάποιου σχετικού μηχανισμού, ενώ το 22,4% ανέφερε ότι δεν υπάρχουν τέτοιου είδους μηχανισμοί στο περιβάλλον τους (Διάγραμμα 13).

5.4. Υπάρχει κάποιος μηχανισμός υποστήριξης (οργανισμός) διαθέσιμος στο περιβάλλον σας (είτε στο σχολείο είτε στην κοινότητά σας) ώστε να έχετε υποστήριξη σε περιπτώσεις έμφυλης βίας;
98 responses

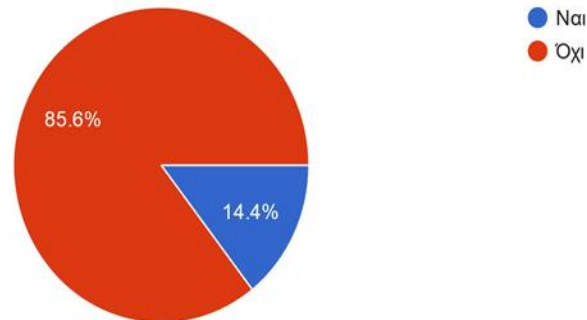

Διάγραμμα 13 Μηχανισμοί στήριξης για περιστατικά έμφυλης βίας

Αναφορικά με πρότερα βιώματα βίας στις ρομαντικές τους σχέσεις, ενώ η πλειοψηφία (85,6%) των παιδιών απάντησε αρνητικά, εντούτοις ένα ποσοστό της τάξεως του 14,4% δήλωσε ότι έχει βιώσει κάποιας μορφή βίας (Διάγραμμα 14).

5.5. Έχετε βιώσει οποιαδήποτε μορφή βίας από τον σύντροφό σας;

97 responses

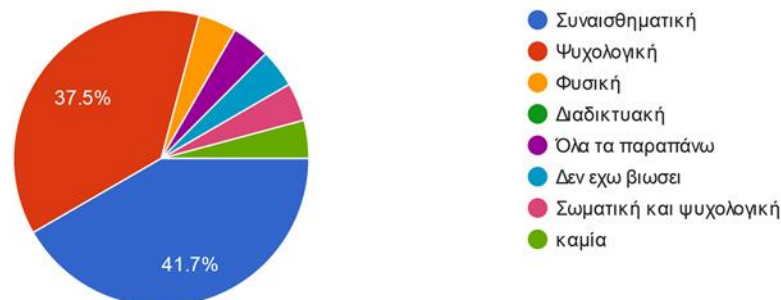

Διάγραμμα 14 Βιώματα βίας στις ρομαντικές σχέσεις

Από τα παιδιά που απάντησαν θετικά, 1 στους 4 απάντησε ότι έχει βιώσει συναισθηματική βία, ενώ το 37,5% ψυχολογική βία (Διάγραμμα 15).

5.6. Σημειώστε τη μορφή βίας που έχετε βιώσει:

24 responses

Διάγραμμα 15 Μορφή βίας στις ρομαντικές σχέσεις

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι απαντήσεις των παιδιών που συμμετείχαν στην έρευνα στις τελευταίες ανοιχτού τύπου ερωτήσεις. Στην ερώτηση σχετικά με την κατανόηση του όρου έμφυλη βία, 1 στα 10 παιδιά (10,8%) απάντησε ότι δεν κατανοεί ακριβώς ή δε γνωρίζει την έννοια του συγκεκριμένου όρου. Στην ίδια ερώτηση, το 35,6%

ανέφερε ότι την αντιλαμβάνεται ως κάποια μορφή βίας, ψυχολογική ή λεκτική που μπορεί να προέρχεται από οποιοδήποτε από τα δυο φύλα. Σχετικά με την πιθανή ενημέρωση που μπορεί να έχουν λάβει από το σχολείο, το 38,6% απάντησε ότι δεν έχουν ενημερωθεί ποτέ επί του θέματος και μόλις το 24,7% δήλωσε ότι έχει λάβει σχετική ενημέρωση. Στην τελευταία ανοικτού τύπου ερώτηση για την ενδεχόμενη προσωπική τους εμπειρία σε σχέση με θέματα έμφυλης βίας στις ρομαντικές σχέσεις που έχουν συνάψει, ένα μη αμελητέο ποσοστό της τάξεως του 11,8% δήλωσε ότι έχει βιώσει κάποια σχετική εμπειρία, η οποία περιλάμβανε συναισθηματική ή ψυχολογική βία, απειλές, υποτίμηση, προσβλητικά σχόλια και λεκτική βία.

4.2. Αποτελέσματα Ποιοτικής Έρευνας

Όπως προαναφέρθηκε, η ποιοτική έρευνα σε μαθητές/ -τριες στην Ελλάδα βασίστηκε στη διενέργεια προσωπικών συνεντεύξεων, καθώς λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού που εξελίχθηκε ραγδαία στην Ευρώπη κατά την περίοδο της υλοποίησης της πρωτογενούς έρευνας, δεν κατέστη εφικτή η υλοποίηση της προγραμματισμένης ομάδας εστίασης. Σε αυτό το πλαίσιο, αντί της υλοποίησης 10 προσωπικών κατ' ιδίαν συνεντεύξεων, υλοποιήθηκαν 22 συνεντεύξεις συνολικά είτε τηλεφωνικά, είτε μέσω άλλων ηλεκτρονικών μέσων συνομιλίας. Σε όλες τις περιπτώσεις, οι συνεντεύξεις διενεργήθηκαν με τη σύμφωνη γνώμη και ενυπόγραφη συγκατάθεση των γονέων και κηδεμόνων των παιδιών.

Συνολικά, στην ποιοτική έρευνα συμμετείχαν 22 παιδιά ηλικίας 14-17 ετών με την ίση συμμετοχή αγοριών και κοριτσιών (11 αγόρια και 11 κορίτσια), μαθητές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε δημόσια σχολεία της Αττικής. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η ερευνητική ομάδα της Σύμπλεξης στην Ελλάδα αντιμετώπισε ιδιαίτερη δυσκολία στην εμπλοκή αγοριών, καθώς η πλειοψηφία των εφήβων με τους οποίους επικοινωνήσαν οι ερευνητές αρνήθηκαν να συμμετάσχουν αναφέροντας χαρακτηριστικά ότι δεν τους αφορά το θέμα. Αντίθετα, τα κορίτσια εμφανίστηκαν περισσότερο πρόθυμα να συμμετάσχουν, κάτι που συνάδει και με τη μακράν μεγαλύτερη συμμετοχή κοριτσιών στη διαδικτυακή ποσοτική έρευνα σε σύγκριση με τα αγόρια.

Με βάση το κοινό ερευνητικό πρωτόκολλο της έρευνας, οι ερωτήσεις των προσωπικών συνεντεύξεων επικεντρώθηκαν στην αντίληψή των παιδιών/ εφήβων σχετικά με το φαινόμενο της έμφυλης βίας στο σχολικό περιβάλλον, τη συχνότητα του φαινομένου, τις

μορφές που λαμβάνει, τη γνώμη τους για τις βασικές αιτίες του προβλήματος και τις συνέπειες για τα θύματα, τα ερεθίσματα (κοινωνικά και πολιτισμικά) που μπορεί να επηρεάζουν την εμφάνιση της βίας, καθώς και σχετικές προτάσεις που ενδεχομένως έχουν για την πρόληψη ή/και αντιμετώπιση του φαινομένου.

Στην ερώτηση τι συνιστά βία, σχεδόν όλα τα παιδιά απάντησαν ότι αφορά κυρίως σε ψυχολογική, συναισθηματική και λεκτική βία. Χαρακτηριστικά ένα κορίτσι 14 ετών αναφέρει: *«είτε ο ένας είτε ο άλλος (εννοώντας εκ των συντρόφων) ασκεί σωματική ή ψυχολογική βία ο ένας στον άλλον. Να τον εκβιάζει με έμμεσους τρόπους, να τον υποτιμάει»*. Αντίστοιχα, ένα από τα αγόρια που συμμετείχαν ηλικίας 15 ετών αναφέρει: *«πιστεύω ότι είναι η ζήλεια, ο εκβιασμός, οι τσακωμοί που μπορεί να γίνουν άγριοι και να υπάρχει βρισιμο, σπρωξίματα και η υποτίμηση»*.

Στην ερώτηση σχετικά με τη συχνότητα του φαινομένου, σχεδόν όλοι οι ερωτηθέντες απάντησαν ότι πιστεύουν ότι πρόκειται για ένα πολύ συχνό φαινόμενο που όμως σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι εμφανές. Ένα κορίτσι 14 ετών ανέφερε χαρακτηριστικά: *«γενικά νομίζω ότι υπάρχει σε παιδιά της ηλικίας μας λόγω της ανωριμότητάς τους. Αλλά νομίζω ότι υπάρχει και στους ενήλικες αλλά με άλλη μορφή πχ σωματική βία»*. Στο ίδιο επίπεδο, ένα άλλο κορίτσι 16 ετών ανέφερε: *«πιστεύω ότι συμβαίνει συχνά, αλλά δεν το παραδέχονται όλοι ή δεν καταλαβαίνουν ότι τους συμβαίνει»*.

Σχετικά με το πλαίσιο στο οποίο λαμβάνει χώρα συνήθως η έμφυλη βία, η πλειονότητα των παιδιών που συμμετείχαν στην ποιοτική έρευνα αναφέρθηκε στις ρομαντικές σχέσεις δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στα έγγαμα ζευγάρια. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση κοριτσιού 17 ετών: *«πιστεύω ότι είναι πιο πολύ στα παντρεμένα ζευγάρια. Γιατί είσαι εγκλωβισμένος και με κοινά προβλήματα. Άρα μπορεί να ασκείται βία με οποιονδήποτε τρόπο»*.

Σε σχέση με τις αιτίες του φαινομένου, τα περισσότερα παιδιά τόνισαν το ρόλο που διαδραματίζει το οικογενειακό περιβάλλον και συγκεκριμένα τα γονεϊκά πρότυπα, ενώ μέρος των ερωτηθέντων αναφέρθηκε και στην επιρροή των συνομηλίκων. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε: *«πιστεύω ότι σημαντικό ρόλο παίζει η οικογένεια και ο περίγυρος. Δηλαδή το τι έχουν μάθει στο σπίτι τους, πως συμπεριφέρονται οι γονείς τους και ποιοι είναι οι φίλοι τους»* (κορίτσι, 15 ετών) και *«οξύθυμοι χαρακτήρες, χωρίς έλεγχο, πρότυπα οικογενειακά ή άλλα βίαια πρότυπα ή να ξεσπάσουν κάπου απλά λόγω προσωπικών θεμάτων»* (κορίτσι, 16 ετών). Στην επιρροή των φίλων/ συνομηλίκων αναφέρθηκαν κατά κύριο λόγο τα αγόρια: *«νομίζω ότι παίζει ρόλο το πως έχει μεγαλώσει κάποιος, πως έχει*

μάθει να επικοινωνεί στην οικογένειά του και αν υπάρχει βία. Επίσης για τα αγόρια παίζουν ρόλο και οι φίλοι. Επηρεάζονται πάρα πολύ και θέλουν να φαίνονται δυνατοί και “άντρες” και μπορεί να βρίζουν τα κορίτσια ή να τα υποτιμούν, απλά και μόνο για να είναι αποδεκτοί από τους φίλους τους» (αγόρι, 15 ετών).

Σχετικά με τα εξωτερικά ερεθίσματα που μπορεί να επηρεάσουν ένα παιδί, εκτός από το οικογενειακό περιβάλλον, οι συμμετέχοντες/ -ουσες αναφέρθηκαν στις ταινίες βίας, το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Χαρακτηριστικά ένα κορίτσι 15 ετών δήλωσε ότι: «πιστεύω η τηλεόραση και τα social media έχουν πολύ αρνητικά πρότυπα για τα παιδιά και τους νέους. Και η βία παρουσιάζεται παντού και έτσι αποτυπώνεται ως εικόνα στο μυαλό όλων» (κορίτσι, 14 ετών). Αντίθετα, κάποια από τα παιδιά υπογράμμισαν την επίδραση που ασκεί το οικογενειακό περιβάλλον: «Δεν πιστεύω ότι μπορεί να επηρεάζεται κάποιο παιδί, είναι μόνο το πως έχει μεγαλώσει στην οικογένειά του και τι αντίληψη έχει για τα δυο φύλα» (κορίτσι, 15 ετών).

Σε σχέση με τις συνέπειες που μπορεί να έχουν τα βιώματα βίας στη ζωή ενός παιδιού – εφήβου, σχεδόν όλοι οι ερωτηθέντες μίλησαν για ψυχοσυναισθηματικές και κοινωνικές συνέπειες, φέρνοντας ως παράδειγμα την κοινωνική απομόνωση, την έλλειψη αυτοπεποίθησης και το φόβο: «Αν κάποιος βιώσει βία θα επηρεαστεί αν είναι η πρώτη του σχέση. Θα έχει θέματα εμπιστοσύνης και αυτοπεποίθησης. Αν το μειώσουν κοινωνικά θα απομακρυνθεί από τον περίγυρο και το σχολείο. Και οι παρέες του» (αγόρι, 17 ετών). Και «επηρεάζεται σίγουρα πολύ η ζωή του, καθώς θα νιώθει άβολα και πολύ υποτιμητικά. Μπορεί να φοβάται και να μη θέλει να μιλήσει με κανέναν. Νομίζω ότι θα έχει θέμα και με τις φιλικές του σχέσεις ή τους γονείς του καθώς θα είναι πολύ νευρικός. Μπορεί να έχει και θέματα εμπιστοσύνης» (κορίτσι, 16 ετών).

Στο θέμα της πρόληψης των περιστατικών σχολικής/ έμφυλης βίας, σε μεγάλο βαθμό έγινε αναφορά στην επιτακτική ανάγκη να γίνει ανάληψη στοχευμένων πρωτοβουλιών και δράσεων τόσο σε επίπεδο σχολείου, όσο και σε επίπεδο οικογένειας. Χαρακτηριστικά ένα κορίτσι 17 ετών αναφέρει: «θα έπρεπε να υπάρχουν ενημερώσεις στα σχολεία και στα παιδιά. Πιστεύω θα πρέπει να ενημερώνονται και οι καθηγητές γιατί πολλές φορές είναι απόμακροι και δε γνωρίζουν πως να διαχειριστούν τέτοιες καταστάσεις. Και οι γονείς πρέπει αν ενημερώνονται για να βοηθούν τα παιδιά τους. Και νομίζω το πιο σημαντικό είναι να υπάρχουν ψυχολόγοι στα σχολεία για να μπορούν να μιλάνε τα παιδιά και να παίρνουν συμβουλευτική». Στο ίδιο μήκος κύματος, ένα αγόρι 17 ετών αναφέρθηκε στο καθοριστικό ρόλο που μπορούν να διαδραματίσει η ορθή ενημέρωση και κατάρτιση επί του

θέματος: «Γενικά θα μιλήσω για την περιοχή μου. Υπάρχουν ενέργειες και δράσεις και ενημερώσεις από τους καθηγητές και εκπαιδευτικά video και εμείς θα πρέπει να το κατακρίνουμε και να βοηθάμε το θύμα. Στο σχολείο μου έχουμε μια ομάδα παιδιών-συμβούλων (διαμεσολαβητές) που βοηθούν τα παιδιά σε όποιο πρόβλημά τους».

4.3. Συμπεράσματα Έρευνας

Οι νέοι άνθρωποι καθώς μεγαλώνουν, συνήθως βιώνουν διάφορες μορφές έμφυλης βίας είτε ως θύματα, είτε ως θύτες, ή/και ως παρατηρητές/-ριες. Σε πολλές περιπτώσεις αυτό μπορεί να έχει πολύ σοβαρές επιπτώσεις στη σωματική και τη ψυχική τους υγεία, τις μαθησιακές τους επιδόσεις και τις διαπροσωπικές τους σχέσεις. Η έγκαιρη (από μικρή ηλικία) επίσταση της προσοχής επί του θέματος στους νέους, κορίτσια και αγόρια, δεν αποτελεί μόνο μέσο πρόληψης της εμφάνισης βίαιων συμπεριφορών αλλά και της θυματοποίησης, αλλά μπορεί και να περιορίσει σημαντικά την εκδήλωση φαινομένων βίας στη μετέπειτα ενήλικη ζωή τους. Τα αποτελέσματα της πρωτογενούς και της δευτερογενούς (βιβλιογραφικής) έρευνας στην Ελλάδα συνάδουν στο γεγονός ότι οι νέοι και οι νέες σήμερα χρειάζονται υποστηρικτικά πλαίσια και ασφαλή περιβάλλοντα ώστε να είναι σε θέση να αναπτύξουν υγιείς σχέσεις και κατ' επέκταση να μπορούν να αμφισβητήσουν τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που προάγουν τη βία συμπεριφορά λόγω φύλου.

Από την παραπάνω ανάλυση είναι εμφανές ότι η άσκηση βίας μεταξύ συνομηλίκων στο σχολείο και η σύνδεση της με το ζήτημα της διαμόρφωσης έμφυλων ταυτοτήτων και την αναπαραγωγή των έμφυλων διακρίσεων είναι ένα ζήτημα που έχει μελετηθεί ελάχιστα στη χώρα μας. Αξιοσημείωτο είναι παράλληλα ότι η πρωτογενής έρευνα ανέδειξε ένα μεγάλο ποσοστό περιστατικών έμφυλης βίας μεταξύ παιδιών της τάξεως του 44%. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντικό να αναλογιστούμε ότι η σημαντική πλειοψηφία (71%) των συμμετεχόντων στην ποσοτική έρευνα ήταν κορίτσια που υποδεικνύει σε ένα βαθμό τη διαφοροποίηση που ενδεχομένως βιώνουν τα κορίτσια με βάση το φύλο τους χωρίς να είναι δυνατόν να διεξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα καθώς η περαιτέρω διερεύνηση του ζητήματος κρίνεται αναγκαία.

Το γεγονός ότι ένα σημαντικό ποσοστό των ερωτηθέντων στη διαδικτυακή έρευνα δήλωσε ότι προέχεται από διαζευγμένους γονείς ή από οικογένεια που αντιμετωπίζει διάφορες οικονομικές δυσκολίες συνάδει με την υφιστάμενη βιβλιογραφία επί του θέματος καθώς είναι ευρέως αποδεκτό ότι οι οικογενειακές δυσκολίες και οι επιμέρους

συνθήκες και οι παράμετροι που επικρατούν στο οικογενειακό περιβάλλον επηρεάζουν την υγιή και ολοκληρωμένη ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Όπως αναφέρει και ο Τσιάντης (2008), οι πρωταρχικοί παράγοντες που ευθύνονται για την εμφάνιση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού-θυματοποίησης είναι δυο: α) οικογενειακοί παράγοντες, και β) η εφηβεία ως στάδιο ανάπτυξης και διαμόρφωσης της ταυτότητας του ατόμου, καθώς χαρακτηρίζεται από έντονες αντιδράσεις όπως η ευσυγκινησία, η αντιδραστικότητα, η εναντίωση προς κάθε μορφή εξουσίας, η έλλειψη αυτοπεποίθησης ή αντίθετα το αίσθημα παντοδυναμίας.²⁴ Σημαντικό είναι να αναφερθεί επίσης, ότι η οικογένεια αποτελεί σημαντικό παράγοντα του βαθμού αυτοεκτίμησης που αναπτύσσει ένα παιδί που σε πολλές περιπτώσεις έχει ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση «αρνητικής ταυτότητας» (π.χ. η υιοθέτηση βίαιης συμπεριφοράς απέναντι στους άλλους ή αντίστοιχα η αποδοχή βίαιων συμπεριφορών) με αποτέλεσμα τα παιδιά που εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία να βρίσκονται συχνά στη θέση είτε του θύτη είτε του θύματος.

Αυτό το συμπέρασμα συνάδει και με τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα με τη συμμετοχή παιδιών και εφήβων 12-18 ετών όπου έγινε σαφές ότι η έμφυλη βία είναι ένα υπαρκτό πρόβλημα, καταρχάς στο σχολικό περιβάλλον και κατ' επέκταση στο οικογενειακό περιβάλλον και στις ρομαντικές σχέσεις που συνάπτουν με συνομηλίκους τους.

Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι με βάση τα αποτελέσματα τόσο της ποσοτικής, όσο και της ποιοτικής έρευνας, διαπιστώθηκαν σημαντικές ελλείψεις σε επίπεδο επαρκούς ενημέρωσης και πληροφόρησης πάνω σε θέματα έμφυλης βίας από τη σχολική κοινότητα. Σύμφωνα με την υφιστάμενη βιβλιογραφία άλλωστε, είναι γεγονός ότι η έλλειψη ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης αλλά και η άγνοια σε σχέση με τη διαχείριση ανάλογων κρίσεων από τους ενήλικες στο ευρύτερο περιβάλλον του παιδιού, δηλαδή τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς/ κηδεμόνες, είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες που ενισχύουν την ενδεχόμενη έκφραση βίαιης συμπεριφοράς.²⁵ Σε αυτό το πλαίσιο, συναφείς είναι και οι δηλώσεις των παιδιών - νέων που ανέφεραν ότι δε γνωρίζουν εάν υπάρχει κάποιος μηχανισμός στήριξης πάνω σε θέματα έμφυλης βίας σε ποσοστό μεγαλύτερο του 50% (58,2%) με ένα επίσης μεγάλο ποσοστό (22,4%) να θεωρεί ότι δεν υπάρχει κανένας σχετικός μηχανισμός.

²⁴ Τσιάντης, Ι. (2008). Ενδοσχολική Βία. 11ο Πρόγραμμα Προαγωγής Ψυχικής Υγείας, Αθήνα.

²⁵ Τσιάντης, Ι. (2008). Ενδοσχολική Βία. 11ο Πρόγραμμα Προαγωγής Ψυχικής Υγείας, Αθήνα.

Ελπιδοφόρο αποτέλεσμα της παρούσας έρευνας αποτελεί το γεγονός ότι ένα σημαντικό ποσοστό των ερωτηθέντων παιδιών δήλωσε ότι δεν έχει υποστεί κάποια μορφή βίας στις ρομαντικές σχέσεις που έχει συνάψει μέχρι στιγμής. Όπως προαναφέρθηκε αναλυτικά παραπάνω, με βάση την υφιστάμενη βιβλιογραφία, στις περιπτώσεις που παρατηρούνται τέτοιου είδους φαινόμενα, δε φαίνεται να υπάρχει κάποιου είδους διαφοροποίηση σε σχέση με το ρόλο που διαδραματίζουν τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια σε θέματα έμφυλης βίας (θύτες ή θύματα). Αντίθετα, σχετική διαφοροποίηση παρατηρείται στο βαθμό και τις μορφές βίας που εκδηλώνονται από τα δυο φύλα. Πιο συγκεκριμένα, ενδιαφέρον προς περαιτέρω διερεύνηση παρουσιάζει το γεγονός ότι τα αγόρια, ως θύτες, συμμετέχουν περισσότερο σε άμεσες (direct) μορφές σωματικής ή λεκτικής βίας, ενώ αντίθετα, τα κορίτσια χρησιμοποιούν έμμεσες (indirect) μορφές εκφοβισμού όπως είναι η διάδοση φημών ή ο αποκλεισμός από ομάδες φιλίας και στρέφονται, κυρίως προς συνομηλικούς του ίδιου φύλου (δηλαδή κορίτσια)²⁶ Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι με βάση την έρευνα που πραγματοποίησε η ερευνητική ομάδα της Σύμπλεξης στην Ελλάδα, κατέστη σαφές ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των περιστατικών έμφυλης βίας μεταξύ παιδιών – νέων αφορά στη συναισθηματική και ψυχολογική βία και κατ' επέκταση στις υπόλοιπες μορφές της.

Παράλληλα, από την πρωτογενή έρευνα που πραγματοποιήθηκε φάνηκε ότι σε γενικές γραμμές τα παιδιά είναι ενήμερα για το θέμα της έμφυλης βίας και τη σημασία της. Ωστόσο, αυτό μπορεί να σχετίζεται με το γεγονός ότι τα παιδιά που συμμετείχαν στην ποιοτική έρευνα εντάσσονται στην ηλικιακή κατηγορία 14-17 ετών γεγονός που υπονοεί ένα σχετικά μεγαλύτερο βαθμό ωριμότητας αλλά και ορθής διατύπωσης των απόψεων και εμπειριών τους.

Τέλος, με βάση τις απαντήσεις των νέων τόσο στην ποιοτική, όσο και στην ποσοτική έρευνα αξίζει να γίνει ιδιαίτερη μνεία στον παράγοντα οικογένεια, τα γονεϊκά πρότυπα και την επιρροή των συνομηλικών που σύμφωνα με τα παιδιά – εφήβους που συμμετείχαν διαδραματίζουν το σημαντικότερο ρόλο στην εμφάνιση περιστατικών έμφυλης βίας στο σχολικό περιβάλλον. Στο ίδιο μήκος κύματος, η έγκαιρη και εμπειριστατωμένη ενημέρωση όλων των εμπλεκομένων σχετικά με το θέμα (παιδιά, γονείς, εκπαιδευτικοί) παρουσιάζεται ως η πιο ολοκληρωμένη αλλά και αποτελεσματική λύση για την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο.

²⁶ OIweus, D. (2009). Εκφοβισμός και βία στο σχολείο. Αθήνα: Ε.Ψ.Υ.Π.Ε

5. Προτάσεις

Τα αποτελέσματα της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα πάνω σε θέματα έμφυλης βίας στις σχέσεις των παιδιών – εφήβων αποτυπώνουν με καλύτερο τρόπο τη διάσταση που λαμβάνει το φαινόμενο σήμερα στην χώρα μας καταδεικνύοντας παράλληλα τα σημαντικά κενά και τις ελλείψεις που υφίστανται τόσο σε επίπεδο έρευνας, όσο και σε επίπεδο πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου. Για την κάλυψη των εν λόγω κενών και ελλείψεων αποτυπώνονται ακολούθως μια σειρά από κατευθυντήριες προτάσεις που δύναται να βελτιώσουν σημαντικά την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας στο σχολικό περιβάλλον τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ειδικότερα:

1. Κώδικας Συμπεριφοράς/ Δεοντολογίας στην τάξη: Στο πλαίσιο της σχολικής τάξης, κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία ενός κοινά αποδεκτού κώδικα συμπεριφοράς με στόχο την προώθηση της ισότητας και του σεβασμού προς όλους. Για να είναι αποτελεσματικός ένας τέτοιος κώδικας θα πρέπει να διαμορφωθεί από κοινού από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς και να προσδιορίζει όχι μόνο τις βασικές αρχές και τους κοινά αποδεκτούς κανόνες συμπεριφοράς, αλλά και τις επιπτώσεις και τα μέτρα σε περίπτωση παραβίασης των προδιαγεγραμμένων κανόνων. Ο κώδικας συμπεριφοράς θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες των μαθητών με τρόπο μη στιγματιστικό ή προσβλητικό. Επομένως, οι δάσκαλοι θα πρέπει να λειτουργούν υποστηρικτικά ώστε ο κώδικας να σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και να προάγει την ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων. Σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει να χρησιμοποιείται ως μέσο τιμωρίας, ενώ θα πρέπει να επικαιροποιείται όσο συχνά κρίνεται απαραίτητο με τη σύμφωνη γνώμη του δασκάλου και των μαθητών της τάξης.

2. Ενεργή συμμετοχή των μαθητών στην αντιμετώπιση φαινομένων βίας μέσω της δημιουργίας για παράδειγμα σχολικών επιτροπών ή συμβουλευτικών οργάνων που ως στόχο θα έχουν την ουσιαστική επιρροή τους στη λήψη αποφάσεων και στη διαμόρφωση πολιτικών που θα τους βοηθήσουν να αναπτύξουν καίριες δεξιότητες και ικανότητες για την ορθή διαχείριση και την αντιμετώπιση περιστατικών σχολικής έμφυλης βίας.

3. Αναβάθμιση του προγράμματος σπουδών με μαθήματα ανθρωπιστικού και κοινωνικού αντικειμένου με απώτερο σκοπό την άρτια εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση

των μαθητών στις έννοιες της ισότητας και του σεβασμού προς όλους, αλλά και την αναγνώριση των διάφορων μορφών έμφυλης βίας και των τρόπων αντιμετώπισής τους.

4. Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: Η πολυπολιτισμικότητα στο χώρο της εκπαίδευσης χαρακτηρίζεται από διαφορετικά ήθη, έθιμα, παραδόσεις, συμπεριφορές, υποστηρικτικά δίκτυα, γλώσσες και τρόπους επικοινωνίας καθώς και άλλα χαρακτηριστικά της κουλτούρας μιας ή περισσότερων πολιτισμικών ομάδων. Επιπλέον, αφορά στην ευαισθητοποίηση σχετικά με το αντίκτυπο του ρατσισμού και τη σημασία της προστασίας των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μέσω της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η σχολική κοινότητα μπορεί να αναπτύξει ένα θετικό πολυπολιτισμικό σχολικό περιβάλλον βελτιώνοντας κατά αυτό τον τρόπο το ευρύτερο σχολικό κλίμα. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση παρέχεται μέσω της αναγνώρισης και του σεβασμού των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων των διαφορετικών ομάδων. Μπορεί να επιτευχθεί με τη διδασκαλία σχετικών μαθημάτων στην τάξη, τη διοργάνωση εργαστηρίων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, εξωσχολικών εκδηλώσεων και συναντήσεων των μελών και των εκπροσώπων της εκάστοτε σχολικής κοινότητας.

5. Διοργάνωση ενημερωτικών εκδηλώσεων και ημερίδων για το φαινόμενο της έμφυλης βίας στο σχολικό περιβάλλον. Τέτοιου είδους δράσεις συμβάλλουν σημαντικά στη γνωστοποίηση του φαινομένου της έμφυλης βίας μεταξύ νέων και δει στη σχολική κοινότητα, ενώ παράλληλα ενισχύουν την ανάπτυξη υγιούς δημόσιου διαλόγου γύρω από το ζήτημα μέσω της ανταλλαγής γνώσεων, απόψεων και ιδεών.

6. Συνεργασία με Υπηρεσίες Υποστήριξης. Η παροχή υπηρεσιών ψυχολογικής υποστήριξης στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, οι συμβουλευτικές υπηρεσίες και οι υπηρεσίες προαγωγής της δημόσιας υγείας σε συνεργασία με τους αρμόδιους θεσμικούς φορείς (ιδίως με το αρμόδιο Υπουργείο) αποτελούν σημαντικούς συμμάχους στην υποστήριξη όλων των εμπλεκομένων (εκπαιδευτικοί, μαθητές και γονείς) για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των περιστατικών σχολικής/ έμφυλης βίας μεταξύ νέων. Στον τομέα αυτό, η σχολική κοινότητα θα πρέπει να επιδιώκει ενεργά την παροχή στοχευμένων συμβουλευτικών υπηρεσιών μέσω ενός ολοκληρωμένου πλαισίου σχολικής καθοδήγησης, το οποίο κατά βάση θα πρέπει να αποτελείται από τον εξής προσωπικό:

α. Σχολικός σύμβουλος: ο ρόλος του περιλαμβάνει την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών επαγγελματικού προσανατολισμού. Παράλληλα, ως σύμβουλος συμμετέχει στην επίλυση εκπαιδευτικών προβλημάτων ή δυσκολιών και μεσολαβεί στην επαφή με ειδικούς όταν και εφόσον χρειαστεί.

β. Εξειδικευμένος επιστήμονας σε θέματα πρόληψης: που θα πρέπει να συντονίζει τις προδιαγραφές και την εφαρμογή του προληπτικού προγράμματος για την αποτελεσματική αποτροπή επικίνδυνων συμπεριφορών (εγκατάλειψη σχολείου, αυτοκαταστροφικές τάσεις, χρήση ναρκωτικών, σεξουαλική κακοποίηση, ρατσισμός και ξеноφοβία) και την παραπομπή σε ειδικούς όπου κρίνεται απαραίτητο.

γ. Σχολικός Ψυχολόγος: ο ρόλος του έγκειται κατά κύριο λόγο στη δημιουργία ενός καλού σχολικού κλίματος με στόχο την πλήρη απουσία φαινομένων αποκλεισμού και εκφοβισμού. Ως βασικό στέλεχος της σχολικής μονάδας, θα πρέπει να συμμετέχει στη διαμόρφωση ατομικών σχεδίων παιδαγωγικής υποστήριξης για τους μαθητές, να συμβουλεύει σχετικά με εκπαιδευτικά θέματα ή οικογενειακές ή κοινωνικές δυσκολίες, να βοηθάει τους μαθητές στην επίλυση των προβλημάτων τους, να συμμετέχει στη στήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας, να προσδιορίζει εγκαίρως τους αναπτυξιακούς παράγοντες του μαθητή και να πραγματοποιεί ψυχολογικές διαγνώσεις, παρέχοντας άμεση βοήθεια σε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

7. Η ανάπτυξη ουσιαστικής συνεργασίας μεταξύ γονέων-μαθητών-τοπικής κοινωνίας μέσω της δημιουργίας ενός δομημένου πλαισίου αλληλεπίδρασης, αλλά και υγιούς κλίματος αλληλεγγύης, συνύπαρξης και εμπιστοσύνης που ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες της τοπικής κοινωνίας μπορεί να περιλαμβάνει την ανάληψη συλλογικής δράσης, τη δημιουργία ευκαιριών διάδρασης και κοινωνικής αλληλεπίδρασης των μαθητών με φορείς της τοπικής κοινωνίας και άλλες σχετικές πρωτοβουλίες.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Αθηνούπουλου, Β., Μπαμπαλής, Θ., Νικολόπουλος, ΙΒ. (2016). Πανελλήνια έρευνα για την ενδοοικογενειακή βία και εκφοβισμό στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας & Θρησκευμάτων.

Ζαμπέτα, Ε, Λεοντσίνη, Μ., Ασκούνη, Ν., Τούρα Κ., Παπαδάκου Υ, Ψώχιος Ν. (2015). «Επιστημονική ανασκόπηση της σχολικής βίας στην Ελλάδα», Πιλοτικό Πρόγραμμα του Συμβουλίου της Ευρώπης για τον Χάρτη της ECD / HRE για την αντιμετώπιση της βίας στα σχολεία μέσω της EDC / HRE, Αθήνα, Υπουργείο Παιδείας - Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Κάπαρη Κ. (2013). Σχολικός εκφοβισμός και θυματοποίηση στο Γυμνάσιο: Ο ρόλος των εξωγενών και εγγενών χαρακτηριστικών του σχολείου στο πλαίσιο της προσέγγισης του οικοσυστήματος (Διδακτορική διατριβή). Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Mediterranean Institute of Gender Studies (MIGS) (2008). Date rape cases amongst young women and development of good practices for support and prevention [Daphne project: 2005-1-041-WY]. (Διαθέσιμο στο: http://www.medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/date-raperesource-book_final.pdf)

Mediterranean Institute of Gender Studies (2010). REACT to Domestic Violence: Building a Support System for Victims of Domestic Violence, http://medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/REACT_ENG.pdf, <http://goo.gl/TIWVY>

Mediterranean Institute for Gender Studies (MIGS). (2008). Date Rape Cases among

Young Women: Strategies for Support and Intervention. Nicosia: University of Nicosia Press. (Διαθέσιμο στο: <http://goo.gl/v4cel>)

Oiweus, D. (2009). Εκφοβισμός και βία στο σχολείο. Αθήνα: Ε.Ψ.Υ.Π.Ε

Παράγραφος 8γ, άρθρο 13 του Π.Δ. 201/1998: (ΦΕΚ 161Α / 13.7.1998).

Παράγραφος 1, άρθρο 21 του Ν. 3328/2005: (ΦΕΚ 80Α / 1.4.2005).

Pana, A., Lesta, St. (2012). Νεολαία 4 Νεολαία. Ένα εγχειρίδιο για την ενδυνάμωση των νέων στην πρόληψη της βίας λόγω φύλου μέσω της εκπαίδευσης από ομοτίμους https://www.medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/Y4Y-Manual_digital_v12.pdf

Pentaraki, M. (2003). Magnitude, forms and consequences of violence that adolescent female High School students suffer in their intimate relationships. Unpublished Doctoral thesis, Athens: Department of Sociology, Panteion University.

Πρόγραμμα Youth4Youth (2012): Ενδυνάμωση της νεολαίας για την πρόληψη της βίας λόγω φύλου μέσω διεπιστημονικής προσέγγισης Ευρωπαϊκό δίκτυο κατά της βίας http://www.antiviolence-net.eu/Y4YResearch_Report_Final_GR.pdf

Τσιάντης, Ι. (2008). Ενδοσχολική Βία. 11ο Πρόγραμμα Προαγωγής Ψυχικής Υγείας, Αθήνα.

Τσιριγώτη, Α., Πετρουλάκη, Κ., Ντιναπόγιας, Α., (2011), Ελληνική Έκδοση Gear against IPV. Τεύχος III: Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού, Αθήνα: Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κατά της Βίας (ISBN: 978-960-9569-00-2).

https://www.medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/Y4Y-Manual_digital_v12.pdf

<http://socialpolicy.gr/wp-content/uploads/2018/07/BREAKING-THE-CYCLE-Training-Manual-GREEK.pdf>

http://confinder.richmond.edu/greek_2001.html

http://www.antiviolence-net.eu/Manual_Youth4Youth.pdf

<https://www.hamogelo.gr/gr/en/diadrastiko-ekpaideitiko-ergaleio/>

http://www.antiviolence-net.eu/Manual_Youth4Youth.pdf

<https://www.hamogelo.gr/gr/en/diadrastiko-ekpaideitiko-ergaleio/>